

« zurück blättern vor »

SMALEC subst. m., ab 1472; auch *smalc*, *szmalc*, *szmalec*. 1) ‘eßbares tierisches Fett, das vor allem aus Schweinespeck gewonnen wird’ – ‘tłuszcz jadalny pochodzenia zwierzęcego, otrzymywany najczęściej z sadła lub ze słoniny wieprzowej’: 1472 Rost nr 978, STP *Smalcz anzugia*. o 1497 AGZ XV 336, STP *Octo coclearia cum schmalcz*. o 1528 Murm 83, SPXVI *Anserinum liquamen Genfechmaltz Gefye [!] schmaltz*. o 1534 FalZioł IV 4a, SPXVI *Smalcz wieprzowy*. o 1545 ZapWar nr 2631, SPXVI *Iakom ya yemu [...] nyevkrathl [...] smalczw garncza skomory iego*. o 1588 Calep 23a, SPXVI *Adeps – Tłustofzcz, Smęcłecz*. o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 106 *Śmiejąc się doktor rzecze, a potem z ampulki, Uwinąwszy w papierek, daje mu pigułki: Wlázky na piec, zażyjże z masłem albo smalcem*. o 1745–1746 ChmAteny II 684, SP17 *CYGANI [...] Ciało sobie czernią, aliás geřim řmęcłcem řmarwią*. o 1779 Kluk.Zw.2 157, L *Szmalec geři, bywa zażyty zamiast masa*. o 1783 Wiel.Kuch. 428, L *Szmalec, tłustość z kapłuna, geři, kacuki i t.d., przetopiona, bardzo delikatna, do potraw i ciasta przymięszana*. o 1790 Jezier.Rzepicha 84, DOR *Zaczęła matka Rzepichy gotować na śniadanie barszcz z wędzonką baranią i kapustę okraszoną geřim smalcem*. o (†1812) 1953 Tremb.Proz. 201, DOR *Pokarmy szkodliwe: toje, sadła, słoniny, szmalec*. o 1949 Jackiew.Górn. 167, DOR *Smarowała obficie [kromki] smalcem ze smażoną cebulą*. o 1953 Par.Zegar 117, DOR *Niezawodną ręką wrzucała pączki do smalcu i wyjmowała je ażurową chochlą w tej jedynej wtaściwej chwili, kiedy ślicznie zrumienione z góry i z dotu, zachowywały pośrodku białą obrączkę*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. 2) *smalec uszny* ‘Sekret im äußeren Gehörgang’ – ‘tłusta wydzielina gruczołów znajdujących się w skórze zewnętrznego przewodu słuchowego’: [hapax] 1779–1780 Kluk Zw. 1 44, L *Smalec uszny nie dopuszcza błonce kanału słuchalnego usychać*. – L, SWIL, SW (anat. m. u.). 3) ‘in der Zeit der nationalsozialistischen Besetzung Polens ein erpreßter Freikauf, hauptsächlich von Juden, mit der Drohung der Denunziation an die Gestapo’ – ‘w czasie okupacji hitlerowskiej okup wymuszany zwykle na Żydach pod groźbą zadenuncjowania Gestapo’: [hapax] 1952 Rudn.A.Morze 219, DOR *Przyszli do mnie, odszukali mnie w ten pochmurny dzień, aby ściągnąć ze mnie okup, tak zwany szmalec, za to, że jeszcze żyłem*. – nur DOR (środ.). ◊ **Var:** *smalc* subst. m., 1472 Rost nr 978, STP o [LBel.] 1564 Mącz 3c – STP, SPXVI, MĄCZ; *smalec* subst. m., 1588 Calep 23a, SPXVI – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *szmalc* subst. m., 1497 AGZ XV 336, STP o [LBel.] 1528 Murm 83, SPXVI – STP, SPXVI; *szmalec* subst. m., 1779–1780 Kluk Zw. 2 157, L – L, SWIL, SW, DOR. ◊ **Etym:** mhd. *smalz* subst. n., ‘ausgelassenes Fett zum Kochen, Schmalz’, LEX, nur für Inh. 1. ◊

Hom: † *szmelc*. ◇ **Der:** *smalczysty* adj., zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *szmalczyk* subst. m., zuerst geb. SW, nur für Inh. 1, 2; *szmalcownik* subst. m., ‘Erpresser’, [hapax] 1952 Rudn.A.Morze 345, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 3; *szmalcówka* subst. f., ‘Birne oder Apfel mit weichem Fruchtfleisch’, zuerst geb. DOR. ❖ Inhalt 2 ist wohl eine Lehnübersetzung nach nhd. *Ohrenschmalz* (GRIMM 13, 1259). Die Form *szmalec* mit /š/ kann hyperkorrekt sein oder/und aus dem Neuhochdeutschen stammen; noch DOROSZEWSKI verweist von *szmalec* auf *smalec*.

« zurück blättern vor »